

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ САДКІВ НІМЕЧЧИНИ

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава. "Полтавський вісник", 2004. – 192 с.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
3. Стельмахович М. Українська родина педагогіка. – К.: ІСДО, 1997. – 245 с.
4. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 336 с.
5. Сухомлинська О. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1. Навч. посібник/ За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 624 с.
6. Ушинський К. Собрание сочинений: В 11 т.. – Москва-Ленинград: Издательство Академии Педагогических Наук РСФСР, 1947.
7. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 528 с.
8. Щербань П. Прикладна педагогіка: Навч.- метод. посіб. – К.: Вища шк., 2002. – 215 с.

Зоряна Хало, аспірант кафедри педагогіки

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ САДКІВ НІМЕЧЧИНИ

У статті проаналізовано специфіку ситуаційно-орієнтованої концепції німецького дошкілля. Автором розглядаються особливості інтелектуального розвитку дитини-дошкільника крізь призму ситуаційно-орієнтованої концепції.

Постановка проблеми. Розбудова системи дошкільного виховання та освіти в Україні потребує сьогодні нових, виважених, науково обґрунтованих підходів, які дали б можливість розв'язати проблеми українського дошкілля, що нагромадилися протягом останніх двох десятиліть і суттєво погіршили стан виховання дітей дошкільного віку у державних дошкільних інституціях. Згідно з державними документами, у сфері дошкілля потрібно реалізувати цілу низку кроків, необхідних для "розробки державних та авторських програм дошкільного виховання, вироблення критеріїв їх експертизи та оцінки на основі психофізичних, соціально-психологічних, педагогічних, гігієнічних вимог, оновлення змісту, форм, методів виховання і розвитку дітей дошкільного віку" [10, 14–16].

Метою статті є обґрунтування особливостей інтелектуального розвитку дошкільника крізь призму ситуаційно-орієнтованої концепції німецького дошкілля.

Розв'язання цих важливих завдань вимагає значних зусиль з боку держави, компетентних фахівців у сфері дошкілля, оптимізації методичних ресурсів стосовно виховання та освіти дітей дошкільного віку.

Увага до проблематики дошкільного виховання та освіти є спільною для багатьох освітніх систем Європи. Світовий досвід у сфері дошкільного виховання підтверджує, що розвинені країни

приділяють особливу увагу цим питанням і нагромадили значний досвід в організації дошкільного та раннього шкільного виховання дітей. Так, німецький професор Бланка Єржакова, відомий фахівець німецького дошкілля, – стверджує, що для подолання стихійності та надмірного суб'єктивізму у розв'язанні цієї проблеми треба виходити із таких трьох атрибутів: [1, 86 – 89].

1. Прогресивних традицій дошкільного виховання країни;

2. Детального аналізу дошкільного виховання від 1945 р. до сьогодення, з об'єктивним урахуванням позитивних та негативних рис педагогіки;

3. Концепції дошкільного виховання інших країн, передусім Західної Європи [1, 88].

Зарубіжний досвід особливо корисний для України передовсім з огляду на багаторічний стабільний розвиток німецького дошкілля, різноманіття дошкільних закладів, варіативність підходів до розв'язання актуальних проблем дошкільної педагогіки, суспільно доцільного та особистісно орієнтованого виховання та освіти дітей дошкільного віку.

Презентуючи одну із пріоритетних концепцій освітньо-виховної діяльності дитячих садків Німеччини, Бланка Єржакова таким чином обґрунтовує основні позиції німецьких педагогів. Представники ситуаційно-орієнтованої концепції

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ САДКІВ НІМЕЧЧИНИ

вважають, що у формуванні мети, змісту та методів навчання дітей дошкільного віку не треба орієнтуватися на наукові дисципліни або певні види людської діяльності. Важливо керуватися умовами конкретних ситуацій, окремих вихованців, групи, даної установи і цілого суспільства. Дитина повинна вчитися оптимальної поведінки в міру своїх можливостей, без проблем опановувати різні ситуації [2, 23].

Базовим у цьому трактуванні є бачення життєвого простору кожної дитини як особливості сфери, яка щоразу змінюється і потребує пристосування дитини до суспільних умов задля реалізації своєї мети з одночасним пріоритетом неповторності окремої особистості. Німецькі педагоги вважають, що дитина з раннього віку повинна бути конфронтowana до таких ситуацій, оскільки у майбутньому саме вони можуть бути визначальними у її житті.

Сутність ситуаційно-орієнтованої концепції полягає у тому, що у її центрі повинні бути такі ситуації, у яких діти перебувають сьогодні чи можуть опинитися у найближчому майбутньому, і функцією дошкільних працівників є навчити дитину вільно орієнтуватися у них, адекватно реагувати й діяти.

Ситуації, в яких можуть опинитися діти у своєму житті, педагоги німецького дошкільля класифікують:

- ті, в яких діти живуть; реальні щодо певного періоду або суспільної верстви;
- ті, що вважаються важкими;
- ті, які допомагають дошкільнятам уживатися з цілою групою дітей;
- ті, з яких можна почерпнути реальний життєвий досвід [3, 148].

У контексті такого підходу німецькі педагоги визначають мету ситуаційно-орієнтованої концепції дошкільля: здобути автономію, самостійність, незалежність, саморозв'язування; компетенцію (спроможність, уповноваженість) [4, 23]. Компетенцією вихователі вважають знання та вміння, які необхідні для адекватної поведінки у різних ситуаціях. Тут чітко прослідковується тісний зв'язок зазначеної концепції з інтелектуальним розвитком дитини дошкільного віку.

Бланка Єржакова у власних дослідженнях із зазначеної проблеми підкреслює також властивості ситуаційно-орієнтованої концепції. Серед них: ставлення до життєвих ситуацій дошкільнят; вивчення досвіду дитини; навчання в різновіковій групі; залучення батьків до педагогічної праці; тісний зв'язок дитячого садка із зовнішнім середовищем [1, 86 – 89].

Необхідно наголосити, що німецькі вчені зважено та науково обґрунтовано підходять до реалізації ситуаційно-орієнтованої концепції. У своєму баченні шляхів та механізмів її реалізації вони чітко визначають місце педагогічної діагностики та попереднього вивчення групи, з якою буде працювати дошкільний педагог. Дослідження такої групи відбувається на початку року і передбачає аналіз двох найбільш суттєвих аспектів:

- соціокультурного: де живуть діти (село, місто, столиця); місце проживання (власний будинок, район), родинна ситуація (праця батьків, кількість членів родини, братів та сестер); підготовка батьків до виховання, соціальна приналежність;
- антропогенного: склад групи дітей у садку, їхній вік, ступінь розвитку (психічний, фізичний та соціальний), ментальність, темперамент, зацікавлення й інтереси, здібності тощо [6, 20].

Зважаючи на дефініцію ситуаційно-орієнтованої концепції, яка ще має назву “*курікулум*”, німецькі педагоги вказують, що її центром є світ дитячих переживань. Аналіз цього світу може бути здійснений лише на основі психолого-педагогічного аналізу особливостей поведінки та переживань дитини дошкільного віку. Оцінюючи час початку реалізації завдань ситуаційно-орієнтованої концепції, німецькі педагоги зазначають, що ситуаційне навчання починається з народження дитини. Вона мусить вчитися, як жити в суспільстві, щоб чогось досягти. Такі навчальні процеси – це природні ситуації, в яких діти опановують поступову орієнтацію в оточенні. Вродженими мотивами до прагнення пізнати світ є дитячі допитливість, намагання пристосуватися до будь-якої ситуації [1, 87].

Німецькі вчені-теоретики та педагогіч-практики наголошують на спрямуванні ситуаційно-орієнтованої концепції у русло інтелектуального розвитку дитини, оскільки ця парадигма стимулює дитячу допитливість, сприяє активізації пізнавальних інтересів, допомагає набувати нові знання про навколишній світ. Оцінюючи особливості виховання дітей дошкільного віку, німецькі педагоги вказують, що дитячий садок – це перша освітня інституція поза родиною, і тому саме він повинен практикувати ситуаційне навчання, яке ґрунтується на активному використанні дитячої допитливості.

З'ясовуючи методичні аспекти реалізації ситуаційно-орієнтованої концепції та місця у ній інтелектуально-розвиткової складової, Б. Єржакова стверджує, що ситуаційно-орієнтована діяльність зумовлена психології навчання, згідно з якою дитина спроможна до найінтенсивнішого та

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ САДКІВ НІМЕЧЧИНИ

найпривалішого навчання тоді, коли безпосередньо перебуває в якійсь навчальній ситуації. Тому процес навчання нерозривно пов'язаний із конкретними індивідуальними потребами дітей і сприяє розв'язанню їх актуальних проблем.

Необхідно зазначити, що у цьому питанні німецькі педагоги визначають важливе місце для методів навчання дітей дошкільного віку, серед яких виділяють експеримент, імпровізацію, винахід, спостереження, імітування, повторення, розв'язання проблем, спільну працю із дорослими тощо. У сфері інтелектуального розвитку дитини-дошкільника такий набір методів навчання повинен сприяти оптимальному засвоєнню життєво важливих знань та умінь.

У процесі навчання німецькі дослідники чітко розмежовують функції школи та дошкільних закладів, вказуючи, що дитячий садок є соціально-педагогічним осередком навчання, а призначення школи – систематичне, науково доцільне та послідовне засвоєння певної суми знань з предметів, що чітко регламентовані планами та програмами. *Завдання школи – вчити й навчати, оцінювати і зважувати; дитячого садка – пробудити, підтримати, допомогти, стимулювати, наставляти, але передусім гратися.* Діти повинні осягати світ візуально та емоційно, а вихователю необхідно розвивати в них допитливість, уміння розпізнавати зв'язки, стимулювати особисту активність тощо [5, 2 – 6].

Прихильники названої моделі дошкільної освіти, яких у Німеччині, за свідченнями опрацьованих нами джерел, багато, вважають її перспективною та пріоритетною. Її ж дослідники зазначають, що ситуаційно-орієнтована концепція була розроблена і широко пропагована для використання у системі дошкілля німецькою освітньою радою з підготовки модельної програми у сфері елементарної освіти. Цей орган пропонує дошкільним працівникам використовувати конкретні життєві ситуації як у процесі гри, так і у навчанні дошкільнят. Обидві сфери діяльності, звичайно, забезпечують розумовий розвиток дитини, а його протікання шляхом названої концепції дає змогу реалізувати зростання інтелектуального потенціалу дошкільняти не відірвано від навколишнього світу, а у контексті довкілля.

У процесі реалізації завдань ситуаційно-орієнтованої концепції її автори відзначають шість стадій-фаз:

- 1) вибір ситуацій із усіх можливих;
- 2) ситуаційний аналіз;
- 3) постановка та формування цілей;
- 4) планування проекту;
- 5) виконання, здійснення запланованого проекту;

6) осмислення реалізованого проекту [1, 88].

Повноцінне та ефективне оволодіння працівником німецького дошкілля ситуаційно-орієнтованою концепцією можливе лише за умови вміння вільного відбору ситуацій для роботи з дітьми, цілепокладання спільної діяльності, планування проекту, його реалізації та підбиття підсумків діяльності.

У процесі відбору ситуацій для освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку німецькі педагоги вважають за доцільне обирати з тих, котрі безпосередньо пов'язані з життям дитини. Водночас науковці усвідомлюють, що ці ситуації повинні бути продиктовані потребами і бажаннями дітей, а не вихователів або чиновників від освіти. Передумовою ефективності ситуаційно-орієнтованого навчання вважається високий ступінь відкритості вихователів і готовності до серйозного підходу в розв'язанні дитячих потреб, їхніх проблем, непослуху, тимчасової впертості, а також уміння підтримувати радість дошкільнят [3, 56].

Джерелом для вибору навчальних ситуацій є розмови з дітьми, ситуаційний пошук батьків, спостереження вихователів, розповіді батьків або інших дорослих, науковий досвід, навчальний матеріал, статті в журналах або репортажі у пресі, на радіо та телебаченні [5, 4 – 8].

Оцінюючи особливості розвитку дитини дошкільного віку, німецькі педагоги черпають зразки ситуацій із розмов з дітьми, бесід з батьками чи іншими дорослими, які опікуються дітьми, із методичних матеріалів, періодичної преси, мас-медійних ресурсів тощо.

Необхідно наголосити, що робота над добром конкретних ситуацій для роботи з дітьми дошкільного віку, зокрема у сфері їх інтелектуального розвитку, розпочинається із ситуаційного аналізу. Його метою є визначення потенціалу тих чи інших ситуацій для навчання та виховання дитини, усвідомлення конкретних дитячих переживань, усвідомлення педагогом необхідності формування власних спеціальних умінь. На підставі такого аналізу педагоги переходять до етапу цілепокладання.

Метою і завданнями ситуаційно-орієнтованої концепції виховання є розвивати в дітей знання, здібності і нахили. У цій сфері німецькі педагоги розмежовують загальні та конкретні цілі.

Наступними кроками є *планування проекту, що передбачає методичне обґрунтування процесу, добір засобів та форми заняття, здійснення контролю за досягненням цілей навчання, залучення до спільної діяльності інших суб'єктів виховання (батьків, дорослих).*

У процесі здійснення планованого проекту кожен дошкільний заклад Німеччини, окрім

ІВАН ФРАНКО ПРО РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

загальної, має і власну, специфічну мету, яка формується з огляду на потреби дитини, її інтереси, зовнішні чинники тощо.

Висновок. Таким чином, ситуаційно-орієнтована концепція є одним із важливих механізмів для повноцінної, природо- і культуровідповідної реалізації завдань виховання, навчання та розвитку дитини дошкільного віку у Німеччині і допомагає здійснювати завдання, які повинні забезпечити права дитини на освіту і виховання; підтримувати цілеспрямований розвиток дитини; шанувати особистість кожного вихованця в його неповторності й оригінальності.

Зважаючи на соціальне замовлення, німецькі педагоги переконані, що ситуаційно-орієнтована концепція повинна орієнтувати дошкільні заклади різних типів не на власний замкнений простір, а сприяти активізації взаємозв'язків із навколишнім світом, залучати до спільної діяльності батьків чи інших дорослих, спонукати вихователів до підвищення власної кваліфікації.

Отже, у сфері інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку ця концепція визначає пріоритетом кожну особистість, сприяє набуттю життєво необхідних знань та умінь, дає

можливість реалізувати процес соціалізації особистості найоптимальнішим шляхом. Така побудова життєустрою німецького дошкільця науково обгрунтована педагогами-теоретиками та апробована різноманітними дошкільними інституціями Німеччини.

1. Бланка Єржабова. Ситуаційно-орієнтована концепція німецького дошкільця. // *Обрії*. – 1998. – №2. С.86–89.

2. Мишага Галина, Бабій Наталія. Методичне об'єднання: реальності, проблеми та їхнє вирішення // *Обрії*. – 1999. – №1. С. 22.

3. Бабій Наталія. Педагогічна взаємодія – напрям гуманізації дошкільної освіти // *Обрії*. – 1998. – №2.

4. Базовий компонент дошкільної освіти. – К., 1999.

5. Arbeitsgruppe Vorschulerziehung: Anregungen I: Zur pädagogischen Arbeit im Kindergarten; Anregungen III; Didaktische Einheiten im Kindergarten. – München: Juventa, 1973–1976.

6. Buchin Irmgard. Rindgemassenes Lernen im Kindergarten. Stuttgart, 1978. – S.12–18.

7. Deissler Hans Herbert. Das situative Lernen in Familie und Kindergarten. In: Kindergarten heute. – Freiburg 1. – 1980. – №1.

8. Engelgard Dorothee. Was müssen Erzieherinnen von heute alles leisten? In: Kinderzeit. – 1994. – Oktober.

9. Flither Andreas. Curricula für die Vorschule. In: betrifft: Erziehung, 7. Jhg, Heft 12, Dezember 1974. – S.34.

Роман Вишнівський, аспірант кафедри педагогіки

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ІВАН ФРАНКО ПРО РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті на основі аналізу художніх творів та статей Івана Франка розкрито його ідеї щодо ролі і значення вчителя у формуванні особистості учня, охарактеризовано його громадянську позицію стосовно прав і обов'язків українських вчителів у Галичині. Акцентовується увага на рисах характеру вчителя.

Постановка проблеми. В умовах розвитку громадянського суспільства перед сьогодишньою системою освіти стоять нові завдання щодо вдосконалення процесу навчання, виховання та розвитку особистості. У цьому контексті значна роль відводиться і особі вчителя – організатора цього процесу, діяльність якого повинна бути спрямована на розвиток інтелектуальних, творчих здібностей учнів, забезпечення переходу від репродуктивного засвоєння знань до пошуково-творчого, а також на виховання в учнів таких рис характеру, як свідомий патріотизм, висока моральність, фізична й естетична досконалість, підприємливість,

ініціативність тощо. Роль вчителя у навчанні та вихованні учнів на різних етапах суспільного розвитку була значущою та знайшла відображення у педагогічній спадщині просвітителів минулого, зокрема Івана Франка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї Каменяра щодо ролі вчителя у навчально-виховному процесі частково висвітлені у працях О. Дзеверіна, Д. Луцка, О. Любара, Б. Міпорова, Г. Паперни, В. Смаля та інших дослідників його творчості.

Мета статті – розкрити педагогічні ідеї І. Франка про роль вчителя у навчанні та вихованні учнівської молоді.